

Tomasz Nowak

Katowice, Uniwersytet Śląski

Przegląd badań z zakresu semantyki językoznawczej prowadzonych w Polsce po 1989 roku

Słowa kluczowe: językoznawstwo, semantyka, Polska, 1989 rok.

Wstęp

W niniejszej pracy zamierzam przybliżyć czytelnikowi rozwój badań semantycznych prowadzonych w ramach językoznawstwa polonistycznego¹⁾ (na materiale współczesnego i ogólnego języka polskiego) w ostatnim ćwierćwieczu (tj. od 1989 roku). Artykuł ma więc charakter przeglądowo-podsumowujący, sytuuje się w ramach gatunku synteza z bibliografią²⁾. Każdy przegląd ma zalety i wady: każde podsumowanie przybliża określone zagadnienia, a jednocześnie je upraszcza, a także — co za tym idzie — zniekształca. W związku z tym już na początku trzeba się zdecydować na dobór i hierarchię kryteriów, które umożliwią względnie wierny ogląd całości. Kwestii tej poświęcam cały kolejny rozdział.

1. Semantyka na tle dyscyplin naukowych i programów badawczych

Problemy semantyczne podejmuje się współcześnie w wielu różnych dziedzinach, w tym również dyscyplinach pozalingwistycznych. Od razu pragnę zaznaczyć, że poza moimi zainteresowaniami znajdują się prace semantyczne sytuujące się — z punktu widzenia ogólnej klasyfikacji nauk — w granicach szeroko pojmowanych: filozofii (semiotyki) i kognitywistyki (psychologii). Skupię się jedynie na publikacjach, które wpisują się w ramy językoznawstwa (zdając sobie sprawę, że granice tej dziedziny nie zawsze są łatwe do ustalenia).

Nie istnieją współcześnie, i zapewne nigdy nie istniały, takie badania językoznawcze, które całkowicie pomijałyby kwestie semantyczne: nie można badać języka bez uwzględnienia jego podstawowej funkcji, czyli przekazywania znaczenia. W każdą pracę z dziedziny lingwistyki wpisują się więc pewne wątki semantyczne. W związku z tym zdecydowałem, że przybliżę jedynie te publikacje, w których to, co semantyczne, stanowi wyraźną dominantę

¹⁾ W swoim szkicu uwzględniam prace poświęcone sprawom znaczeń wyrażen w języku polskim bez względu na to, czy ich autorami są (nominalnie) poloniści, czy też nie. Publikacje semantyczne o charakterze kontrastowo-porównawczym (dwu- i więcej niż dwujęzyczne) zasługują, moim zdaniem, na odrębne opracowanie.

²⁾ Na marginesie pragnę jeszcze dodać, że jestem jak najdalszy od formułowania ocen i wartościowania dorobku poszczególnych osób i ośrodków (nie temu wszak służy ten artykuł). Jakkolwiek, czego nie kryję, najbliższe mi jest strukturalistyczne spojrzenie na język, żywię głęboki szacunek dla osiągnięć innych szkół (w związku z tym postaram się zachować obiektywizm, uwzględniając różnorodność perspektyw i podejmowanych zagadnień).

nie tylko uwzględnioną w tytule pracy, ale przede wszystkim wynikającą z jej zawartości, a już zwłaszcza z zastosowanych w niej specyficznie semantycznych narzędzi badawczych.

Semantykę można uprawiać zarówno w obrębie endo-, jak i egzolingwistyki. Przypominę, że coraz częściej zagadnienia semantyczne stają się częścią refleksji interdyscyplinarnej (np. psycho-, socjo-, etnolingwistycznej) i transdyscyplinarnej (np. filologicznej, komunikacyjnej, kognitywistycznej). Przede wszystkim jednak badania semantyczne ogniskują się w granicach językoznawstwa wewnętrznego: mikro- i makrolingwistyki (zob. prace z zakresu tekstologii: stylistyki, genologii, analizy dyskursu). Nie kryję, że w tym artykule zamierzam zawęzić omawianą problematykę do kwestii mikrolingwistycznych (czy może mezolingwistycznych), mianowicie do semantyki najbliższej sprawom leksykologii oraz gramatyki, czyli do dociekań semantycznych w aspekcie systemowym.

Semantyka językoznawcza rozwija się współcześnie w obszarach wszystkich programów badawczych. W tej pracy ze względu na jej założony na wstępie profil skupię uwagę na tych pracach semantycznych, które wpisują się w tradycje strukturalizmu, generatywizmu i kognitywizmu (pominę zaś publikacje o zacięciu historycznym i geograficznym osadzone w nurtach ewolucjonizmu i dyfuzjonizmu, jak również prace lokujące się w ramach tekstowo i dyskursywnie zorientowanego komunikacjonizmu). Co warto podkreślić, moim zdaniem istnieje uzasadniona możliwość osadzenia w ramach poszczególnych programów badawczych określonych (ściśle zlokalizowanych) ośrodków naukowych, które reprezentują poszczególne uczeni, autorzy konkretnych publikacji z zakresu semantyki językoznawczej.

W poszukiwaniu poręcznego kryterium³⁾ (wszak niepodobna omawiać, a nawet przytaczać, poszczególnych artykułów i recenzji z zakresu semantyki⁴⁾) zdecydowałem, że w tej syntezie uwzględnię wyłącznie publikacje książkowe, czyli (w miarę możliwości) wszystkie monografie naukowe i wybrane prace zbiorowe, po pierwsze, umieszczając je w granicach określonych programów badawczych, po drugie, lokalizując je w ośrodkach naukowych realizujących te programy.

2. «Semantyczna mapa Polski»

Na «semantycznej mapie Polski» wyraźnie zarysowuje się sześć największych ośrodków naukowych — warszawski i toruński, sosnowiecki i bydgoski, lubelski i krakowski, których profile badawcze wpisują się w ramy trzech programów naukowych, tj. (odpowiednio) strukturalizmu, generatywizmu i kognitywizmu (naturalnie, z ośrodkami, których istnienie w tym miejscu odnotowuję, współpracuje i sympatyzuje liczne grono innych uczonych). Rzecz jasna, terminy, jakimi tu operuję, są umowne i dlatego wymagają kilku słów wyjaśnienia⁵⁾.

³⁾ Ze względu na duże zróżnicowanie podejmowanych zagadnień oraz wątków (jak również niewspółmierną odmienną ujęć czy perspektyw badawczych) zmuszony jestem zrezygnować w swoim przeglądzie z kryterium tematycznego (uważam, że na tym etapie badań nie jest możliwe porządkowanie prac zgodnie z tym kryterium).

⁴⁾ Przepraszam tych uczonych, których nazwiska (właśnie ze względu na przyjęte w pracy kryteria) w tym opracowaniu się nie pojawiły.

⁵⁾ O ile wyodrębnienie ośrodków warszawskiego i toruńskiego oraz lubelskiego i krakowskiego raczej nie budzi, jak myślę, większych wątpliwości, o tyle spore zdziwienie mogą wywołać wprowadzone tutaj przeze mnie terminy *ośrodek sosnowiecki* i *ośrodek bydgoski*. W związku z tym spieszę

Ośrodki warszawski i toruński, ostoja semantycznie zorientowanego strukturalizmu, ściśle wiążą się z nazwiskami takich uczonych jak Andrzej Bogusławski (Warszawa) oraz Maciej Grochowski (Toruń). Ośrodki lubelski i krakowski niezmiennie pozostają miejscami, w których za sprawą (m.in.) Ryszarda Tokarskiego (Lublin) i Renaty Przybylskiej (Kraków) dominują teoretyczne dezyderaty (szerzej lub wężiej pojmowanej) semantyki kognitywnej. Ośrodki sosnowiecki i bydgoski jeszcze do niedawna stanowiły enklawy, w których żywo pobrzmiwały echa idei semantycznie zorientowanego generatywizmu; najważniejsze osoby, wokół których funkcjonowały te ośrodki, to Stanisław Karolak (Sosnowiec, a także — wcześniej i później — Warszawa i Kraków) oraz działający od niego niezależnie Andrzej Otfinowski (Bydgoszcz).

Semantyka językoznawcza rozwija się współcześnie w trzech nurtach: lingwistycznym, logicznym i psychologicznym. O ile metoda semantyczno-lingwistyczna nawiązuje wyraźnie do teoretycznych dezyderatów strukturalizmu, metoda semantyczno-logiczna tworzy zaś zrąb badań w obrębie generatywizmu, o tyle metoda semantyczno-psychologiczna czerpie głównie z ustaleń kognitywizmu. W kolejnych rozdziałach naszkicuję rozwój badań semantycznych, jakie prowadzono i prowadzi się w Polsce po 1989 roku, nawiązując do nakreślonego powyżej trójpodziału.

2.1. Badania semantyczne prowadzone w ramach programu strukturalistycznego

Cel refleksji semantyczno-strukturalnej stanowią reprezentacje znaczeń (czyli eksplikacje i paralokucje, definicje słownikowe i portrety leksykograficzne) jednostek języka z poziomów przedmiotowego lub metatekstowego. Wybrane jednostki poddaje się analizie, uwzględniając funkcje i role, jakie odgrywają w strukturach: tematyczno-rematycznej wypowiedzi, predykatowo-argumentowej zdania oraz atrybutywno-relacyjnej leksykonu, a więc w obszarach semantyki wypowiedzeniowej, zdaniowej i leksykalnej.

W badaniach semantyczno-strukturalnych, jakie prowadzi się współcześnie w kraju, wykorzystuje się teorię pól i teorię składników. Co interesujące, przegląd literatury pokazuje, że teoria pól, poza dosłownie kilkoma przykładami⁶⁾, m.in. Gajda (1976); Miodunka (1980); Tokarski (1984), nie została dotąd (w swej oryginalnej postaci) zaaplikowana do opisu znaczeń polskich leksemów — w stopniu pozwalającym na stwierdzenie, czy jest

z wyjaśnieniami. Otóż S. Karolak od 1973 r. pracował na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach, a ściślej rzecz biorąc, na jego Wydziale Filologicznym, który do 1989 r. mieścił się w Sosnowcu. Od tego (mniej więcej) okresu można datować jego prace nad składnią wyrażen predykatywnych (które — jakkolwiek prowadzone w IJP PAN — szczególnie żywo oddźwięk znalazły na Śląsku i w Zagłębiu). Myśl S. Karolaka w Zagłębiu (choć nie tylko) trafiła na podatny grunt, podjęli ją twórczo uczeni (przed 1989 r. oraz po nim), m.in. Ewa Jędrzejko i Piotr Zmigrodzki. Podobną rolę odegrał w Bydgoszczy (przed 1989 r.) A. Otfinowski, którego poglądy, w wielu punktach zbieżne, nawet jeżeli w stosunku do nich wtórne, z poglądami S. Karolaka, rozwija do dzisiaj Andrzej Dyszak. Myślę, że pewien argument na rzecz uznania istnienia tych dwóch ośrodków, a już zwłaszcza «ośrodka sosnowiecko-katowickiego», stanowi również poczucie pewnej wspólnoty intelektualnej osób, które ośrodki te swego czasu współtworzyły.

⁶⁾ Teorię pól zaszczepliła na polskim gruncie Danuta Buttler w swoich prekursorskich artykułach opublikowanych w latach 60. ubiegłego stulecia.

to (czy też nie jest) koncepcja poznawczo płodna. Dużo większym powodzeniem cieszy się (z kolei) teoria składników semantycznych: rzadziej jej odmiana analityczna, a częściej jej wersja redukcyjna, stanowiąca w znacznej mierze oryginalny polski wkład w dorobek światowej refleksji semantycznej, zob. np. prace A. Bogusławskiego (1966, 1977, 1994) i Anny Wierzbickiej (1969, 1971, 1972).

Penetracje semantyczne oparte na założeniach klasycznego strukturalizmu są prowadzone obecnie w dwóch ośrodkach: toruńskim i warszawskim, przybierając dwojaki charakter: ściśle językoznawczy (w Toruniu) oraz lingwistyczno-filozoficzny (w Warszawie). Tematyka podejmowana w tych obu ośrodkach jest wyjątkowo rozległa — od zainteresowań wyrażeniami funkcyjnymi (w Toruniu) po studia nad funkcją wiedzy w strukturze semantycznej języka (w Warszawie).

Dorobek ośrodków warszawskiego i toruńskiego tylko w zakresie badań nad znaczeniami wyrażen najlepiej, w moim przekonaniu, zilustruje zestawienie najważniejszych spraw, jakim poświęcili miejsce w swych pracach uczeni działający w ramach tej formacji intelektualnej:

ośrodek warszawski

(Uniwersytet Warszawski i Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego)

- 1) aspekt i negacja, wiedza i istnienie (Bogusławski 2003/2004, 2007, 2008a, 2008b i in.),
- 2) składnia funkcjonalna (Zaron 2009),
- 3) spójniki polskie i metatekst (Wajszczuk 1997, 2005),
- 4) czasowniki oznaczające reakcje słowne oraz wyrażenie *jak* (Chojak 2006, 2009),
- 5) struktura tematyczno-rematyczna wypowiedzeń interrogatywnych, czasowniki epistemiczne, przysłówkowe metapredykaty atestacyjne (Danielewiczowa 1996, 2002, 2012),
- 6) określenia wymiarów w języku polskim (Linde-Usiekniewicz 2000),
- 7) opozycja agentywności i kauzatywności oraz wyrażenie *niechcący* (Duraj-Nowosielska 2007, 2012),
- 8) tematyzatory polskie (Sulich 1998),
- 9) pojęcia: ‘postawa’, ‘tolerancja’, ‘obojętność’ (Drózdź-Łuszczuk 2013),
- 10) czasownikowe wykładniki wiedzy niezwerifikowanej przez mówiącego i wyrażenia parenetyczne w strukturze wypowiedzi (Stępień 2010, 2014),
- 11) przysłówkowe wykładniki ograniczania dostępu wiedzy o działaniach (Heliasz 2012),
- 12) operatory adnumeratywne (Doboszyńska-Markiewicz 2013);

ośrodek toruński (Uniwersytet Mikołaja Kopernika)

- 1) wyrażenia funkcyjne (Grochowski 1997),
- 2) wykładniki leksykalne ekwiwalencji i parametryzacji świata (Bednarek 1989, 1994),
- 3) dopowiedzenia potwierdzające i zjawiska percepcji wzrokowej (Dobaczewski 1998, 2002),
- 4) leksykalne wykładniki hierarchizacji treści i nawiązania wewnątrztekstowego (Walusiak 1999),
- 5) wyrażenia percepcji słuchowej (Żurowski 2012).

Do metod semantycznej «szkoły warszawsko-toruńskiej» nawiązują w swoich pracach także inni językoznawcy — niektórzy z niej wyrosli, terminując u jej założycieli; inni z kolei odkryli dla siebie jej osiągnięcia, mimo że pochodzą z ośrodków zorientowanych odmiennie:

- 1) ogłoszenie jako akt mowy i gatunek tekstu oraz nonsens i zjawiska pokrewne (Wołk 2007, 2014),
- 2) przyimki lokatywno-inkluzyjne i czasowniki wnioskowania (Nowak 2008, 2013),
- 3) przysłówki tempa (Maryn-Stachurska 2009),
- 4) polskie partykuły wyróżniające (Kisiel 2012),
- 5) polskie intensyfikatory leksykalne (Bałabaniak 2013).

Sztandarowymi i rozpoznawalnymi dla tego środowiska dziełami leksykograficznymi są z jednej strony sondy słownikowe, m.in. *Polszczyzna*, jaką znamy. Nowa sonda słownikowa A. Bogusławskiego i Jana Wawrzyńczyka (1993), jak również *Verba Polona abscondita*. Sonda słownikowa A. Bogusławskiego i Magdaleny Danielewiczowej (2005), tj. cykl sond słownikowych, które nawiązują do leksykograficznych teorii A. Bogusławskiego (1988), a z drugiej strony, *Słownik polskich przekleństw i wulgaryzmów* (Grochowski 1995) czy też *Słownik gniazdowy partykuł polskich* (Grochowski i in. 2014); publikacje te realizują leksykograficzne koncepcje M. Grochowskiego (m.in. 1982, 1986) i teoretyczno-materiałowe wyniki, do jakich doszła Jadwiga Wajszczuk (1997, 2005).

Dydaktyczne prace charakterystyczne dla omawianego nurtu badań stanowią podręczniki: M. Grochowskiego *Zarys leksykologii i leksykografii*. Zagadnienia synchroniczne (1982) oraz M. Grochowskiego i Adama Bednarka *Zadania z semantyki językoznawczej* (1993/1997), jak również (w mniejszym stopniu — w zakresie teorii pól i semantyki składnikowej analitycznej) podręcznik Władysława Miodunki *Podstawy leksykologii i leksykografii* (1989).

Rozprawy o tematyce semantycznej, pisane z pozycji strukturalnych, ukazują się w dwóch periodykach: *Linguistica Copernicana* (a wcześniej: *Acta Universitatis Nicolai Copernici*, w Toruniu) oraz *Prace Filologiczne* (w Warszawie). Można je także znaleźć w licznych pracach zbiorowych, np. *Studia z semantyki porównawczej* (Grzegorzczkova, Waszakowa (red.) 2000/2003), *Studia semantyczne* (Grzegorzczkova, Zaron (red.) 1993) lub *Semantyczna struktura słownictwa i wypowiedzi* (Grzegorzczkova, Zaron (red.) 1997). W tym kręgu ideowym sytuują się też tomy *Wyrażenia funkcyjne w systemie i tekście* (Grochowski (red.) 1995), jak również *Przysłówki i przyimki*. *Studia ze składni i semantyki języka polskiego* (Grochowski (red.) 2005).

2.2. Badania semantyczne prowadzone w ramach programu generatywistycznego

Cel semantyków działających w obrębie generatywizmu sprowadza się do zbudowania logicznej (na podstawie rachunku predykatów i zdań) reprezentacji znaczeń zdań i wypowiedzi zawierających określone wyrażenia językowe.

Badania semantyczno-generatywne podejmowane (a raczej kiedyś podejmowane, ponieważ od lat nikt tej koncepcji czynnie nie rozwija) w Polsce nawiązują przede wszystkim do

ustaleń, jakie zapadły na gruncie tzw. semantyk generatywnych. Semantyki standardowe nie znalazły uznania w oczach polskich uczonych (wyjątkiem jest praca Ireneusza Bobrowskiego (1985)), z kolei semantyki teoriomodelowe są wciąż żywo rozwijane przez lingwistycznie zorientowanych logików oraz informatyków. Część uczonych zorientowanych w koncepcjach semantyki generatywnej chętniej sięgała po propozycje amerykańskie, zob. model semantyki struktury głębokiej (Grzesiak 1983; Jędrzejko 1993), innym natomiast bliższe były oryginalne koncepcje polskie, np. składnia wyrażeń predykatywnych, zob. Karolak 1972, 1984; Terminińska 1983; Nowakowska-Kempna 1986; Żmigrodzki 1995, i koncepcja orzeczeń, zob. A. Otfinowski 1976, 1982; Dyszak 1992ab, 1999, 2010. Co ciekawe, wszyscy semantycy generatywni w mniejszym lub większym stopniu sięgali do podstaw modelu semantyki przypadku głębokiego. Nie został z kolei zastosowany do opisu semantyczno-składniowego polskich wyrażeń zdaniowych, poza kilkoma drobnymi próbami (np. Jędrzejko 1987), model «Sens ↔ Tekst».

Badania semantyczne w ramach programu generatywnego (na co wskazują daty publikacji) prowadzono bardzo intensywnie przed 1989 rokiem, zwłaszcza na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych w Sosnowcu (na Uniwersytecie Śląskim) i w Bydgoszczy (ale również w Krakowie, np. Dorota Szumska i Jarosław Reszka, oraz w Warszawie, np. Emilia Kozarzewska). Sporo interesujących prac usytuowanych w tym nurcie powstało też (niejako siłą rozpędu) po 1989 roku. Oto kilka przykładowych tematów (i problemów), z jakimi mierzyli się uczeni akceptujący teoretyczne założenia generatywizmu w zakresie semantyki:

- 1) kwantyfikacja i determinacja, gramatyka o podstawach semantycznych, podstawowe schematy składniowe zdań polskich, semantyczna kategoria aspektu (Karakol 1990, 2001, 2002, 2008),
- 2) czasowniki mówienia we współczesnym języku polskim (Kozarzewska 1990),
- 3) predykaty przykrych doznań fizycznych i orzeczenia wyrażające cierpienia fizyczne, a także językowe wyrażenia zjawisk emisji światła oraz zjawisk jasności i ciemności (Dyszak 1992ab, 1999, 2010),
- 4) nominalizacje w systemie i w tekstach (Jędrzejko 1993),
- 5) zdania metaforyczne (Żmigrodzki 1995),
- 6) organizacja tematyczna tekstu oraz przymiotnik jako przyłączone wyrażenie predykatywne (Szumska 1996, 2006),
- 7) konstrukcje analityczne w poezji Młodej Polski (Loewe 2000),
- 8) predykaty mówienia implikujące pojęcie zła (Reszka 2001).

Obecnie znaczną część wartościowych wyników, do jakich doszli przywołani przeze mnie semantycy generatywni, włącza się w obręb analiz prowadzonych w duchu strukturalnym lub kognitywnym. W tym sensie rezultaty studiów generatywnych okazały się trwałym wkładem (nieprzemijającym!) do polskich badań semantycznych.

Opracowaniami słownikowymi, które pozostawili po sobie (semantycznie ukierunkowani!) generatywiści, są dwa dzieła: Słownik syntaktyczno-generatywny czasowników polskich pod red. Kazimierza Polańskiego (1980–1992) oraz Słownik polskich zwrotów werbo-nominalnych. Zeszyt próbny pod red. E. Jędrzejko (Jędrzejko i in. 1998).

Generatywny nurt badań nad znaczeniem w języku reprezentuje w dydaktyce akademickiej podręcznik Renaty Grzegorzczkovej *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*, który — mimo że stanowił (w zamyśle autorskim) próbę objęcia całego terytorium semantyki lingwistycznej — eksponuje (i preferuje) ujęcia semantyczno-generatywne (szczególnie mam na myśli jego wcześniejsze wydania, np. z 1990 roku).

Nie sposób także przecenić wkładu i inspiracji, jakie wnieśli do semantycznych badań nad językiem lingwistycznie zorientowani logicy, np. Barbara Stanosz (1999) i Jerzy Pogonowski (1991ab, 1993), oraz informatycy, m.in. Adam Przepiórkowski i Marcin Piasecki, którzy w swoich pracach, odpowiednio: z zakresu semantyki logicznej-formalnej i komputerowej-obliczeniowej (np. próby wydobywania informacji semantycznej metodą automatycznej ekstrakcji i starania zmierzające do budowy sieci semantycznej, zob. SŁOWOSIEĆ), pilotują i kontynuują badania ściśle językoznawcze (rzecz jasna, wątki te wykraczają poza ramy zakreślone w tym opracowaniu, zatem jedynie je odnotowuję).

2.3. Badania semantyczne prowadzone w ramach programu kognitywistycznego

Celem analiz semantycznych przeprowadzanych w obrębie paradygmatu kognitywnego jest rekonstrukcja poznawczych schematów tkwiących u podstaw specyfikacji (elaboracji i ekstensji) językowych (w szczególności chodzi o to, w jaki sposób schematy te — prototypy i ramy — można na różne sposoby językowo uszczegóławiać i poszerzać).

Badania semantyczne prowadzone w Polsce (w ostatnim ćwierćwieczu) w granicach programu kognitywistycznego podążają w zasadzie w dwóch kierunkach: psychologicznym i kulturoznawczym (w tym właśnie kontekście często mówi się o kognitywizmie «twardym» i «miękkim»). Prace powstające w ośrodku lubelskim wpisują się w kierunek antropologiczny (kulturoznawczy)⁷⁾, z kolei prace w ośrodku krakowskim (ale także wrocławskim, np. Agnieszka Libura) reprezentują (szczególnie) nurt psychologiczny. Cel, jaki stawiają sobie uczeni działający w szerokich ramach polskiego kognitywizmu, sprowadza się w gruncie rzeczy do zbudowania psychologicznej (na podstawie schematu wyobraźniowego) lub antropologicznej (na podstawie stereotypu językowego) reprezentacji (obrazu) znaczeń wyrażen w wypowiedziach, ze szczególnym uwzględnieniem encyklopedycznej («przyjękowej») wiedzy o świecie, jaką w procesie konstruowania znaczeń wykorzystują użytkownicy języka (w ten sposób powstają językowo-systemowe i intencjonalno-tekstowe obrazy, w których profiluje się różne wycinki i aspekty otaczającej ludzi, potocznie i naiwnie przez nich ujmowanej rzeczywistości).

Dociekania, jakie podejmuje się w granicach orientacji psychologicznej, obejmują analizy, w których korzysta się przede wszystkim z modeli semantyk leksykalnych: ramowych

7) W tym kontekście powinno paść nazwisko Jerzego Bartmińskiego, faktycznego twórcy szkoły lubelskiej. Jego prace w większym stopniu dotyczą jednak zagadnień etnolingwistycznych niż ściśle semantycznych (m.in. 1990, 2007/2009). Niemniej szereg prac (teoretycznych i materiałowych, jak również leksykograficznych), jakie wyszły spod pióra J. Bartmińskiego, wyznacza pewien model (typ) opisu semantycznego, twórczo podjęty i z powodzeniem kontynuowany przez wielu badaczy.

i prototypowych, a także modeli semantyk encyklopedycznych: metaforycznych i przestrzennych. Poniżej wymieniam kilka zagadnień, jakim badacze reprezentujący omawiany nurt poświęcili uwagę:

- 1) leksykalne korelaty wybranych schematów wyobraźniowych oraz teoria przestrzeni mentalnych i integracji pojęciowej (Libura 2000, 2010),
- 2) polisemia przyimków polskich i schematy wyobraźniowe a znaczenia polskich prefiksów czasownikowych (Przybylska 2002, 2006),
- 3) znaczenia czasownika *rzucać* (Kopka 2002),
- 4) znaczenia negatywne w procesie interpretacji wypowiedzi przedstawiających (Rodak 2007).

Badania prowadzone współcześnie na gruncie orientacji antropologicznej opierają się na oryginalnie rodzimej (nieco eklektycznej, bo łączącej w sobie elementy kognitywizmu i strukturalizmu) teorii językowego obrazu świata. Koncepcja ta zyskała (i przed 1989 rokiem, i po nim) sporą popularność i dzisiaj wręcz nie sposób wyliczyć prac, które ją wykorzystują czy choćby do niej nawiązują⁸). Niżej przywołuję kilkanaście przykładów wątków (językowych obrazów różnych wycinków świata), jakie podejmuje się w pracach utrzymanych w tonacji «polskiego kognitywizmu» (w różnych ośrodkach⁹):

ośrodek lubelski

- 1) językowy obraz świata i stereotypy w języku (Bartmiński 2006/2007, 2007/2009),
- 2) frazeologizmy jako tworzywo współczesnej poezji (Pajdzińska 1993),
- 3) semantyka barw (Tokarski 1995/2004),
- 4) swoi i obcy w językowym obrazie świata (Nowak 2002),
- 5) kwiaty w językowym obrazie świata i metafory metatekstowe (Piekarczyk 2004, 2013),
- 6) kategoryzacja językowa na przykładzie leksemu *ptak* (Kępa-Figura 2007),
- 7) miejsca i wartości w językowym obrazie przestrzeni (Żywicka 2007),
- 8) etymologia a konotacja słowa (Brzozowska 2009),
- 9) pleć i rodzaj gramatyczny we współczesnej polszczyźnie (Nowosad-Bakalarczyk 2009),
- 10) miłość w słowach (Wysocka 2009),
- 11) interpretacja marzenia we współczesnej polszczyźnie (Filar 2013),
- 12) językowe studium choroby i śmierci (Sadowska-Dobrowolska 2013).

Rzecz jasna, można wskazać wiele publikacji w duchu kognitywnym, które poza Lubli-
nem ukazały się w Małopolsce (a które wpisują się w lubelską tradycję badań nad językowym
obrazem świata) w ośrodkach częstochowskim, kieleckim, krakowskim i sandomierskim.
W pracach tych rozważa się wiele wątków należących do różnych (często bardzo od siebie

⁸) Niestety, nie mogę w tym opracowaniu uwzględnić interesujących rozpraw, w których wykorzystuje się teorię językowego obrazu świata w badaniach innych niż językoznawcze.

⁹) Ze względu na ogromną różnorodność podejmowanych w tym nurcie problemów ograniczam się jedynie do przywołania kluczowych zagadnień, nazwisk uczonych oraz ogólnej lokalizacji ośrodków aktywności naukowej. Zdaję sobie sprawę z tego, że przywołane zagadnienia tworzą (w przedstawionej formie) wielobarwną mozaikę; uważam jednakowoż, że w tej chwili nie można jeszcze tego bogactwa «powkładać» w klasyfikacyjne szufladki.

odległych) kręgów tematycznych (w dodatku ściślej lub luźniej związanych z semantyką, co jest elementem dość typowym dla prezentowanej tu opcji badawczej), np.:

- 1) konceptualizacja miłości w wypowiedziach uczniowskich (Bednarkowa 2003),
- 2) obraz Kościoła katolickiego w tekstach publicznych i metafory prawa moralnego w dyskursie religijno-etycznym (Kominek 2003, 2009),
- 3) związki frazeologiczne we współczesnym języku polskim motywowane sytuacją walki zbrojnej (Połowniak-Wawrzonek 2008),
- 4) obraz rzemiosła utrwalony w polskiej frazeologii (Młynarczyk 2013).

Idee kognitywne, szczególnie w zakresie interesującym semantyków, trafiły na podatny grunt w wielu ośrodkach naukowych w całym kraju, zwłaszcza na Śląsku: najpierw we Wrocławiu, a potem także w Katowicach (w obydwóch ośrodkach pojawiają się publikacje, które wpisują się, eklektycznie, w nurty: antropologiczny i psychologiczny), ale również na Mazowszu (w Warszawie) i na Pomorzu (od Gdańska po Szczecin), także w Białymstoku. W kolejnych punktach (gwoździ ilustracji) zamieszczam spis tematów, jakie rozwija się w poszczególnych ośrodkach akademickich (w granicach charakteryzowanej orientacji badawczej):

Wrocław

- 1) lingwistyka kulturowa (Anusiewicz 1994/1995),
- 2) obraz kobiety w literaturze (Pigoniowa 2002),
- 3) semantyka nazw dźwięków (Kładoczny 2012);

Katowice

- 1) konceptualizacja uczuć w języku polskim (Nowakowska-Kempna 1995, 2000),
- 2) predykcja peryfrastyczna (Jędrzejko 2002),
- 3) językowy obraz pór roku i tradycji kulturowych w twórczości dzieci (Niesporek-Szamburska 2004),
- 4) wyobrażenia o narodach i kształty narodowych tożsamości (Niewiara 2000, 2006, 2009/2010);

Warszawa

- 1) aksjologiczne aspekty semantyki (Krzeszowski 1999),
- 2) czasowniki percepcji wzrokowej i metafory w języku nauki (Zawisławska 2004, 2011),
- 3) obraz radości we współczesnej polszczyźnie (Mikołajczuk 2009),
- 4) stereotyp rodziny we współczesnej polszczyźnie (Bielińska-Gardziel 2009),
- 5) semantyka winy we współczesnej polszczyźnie (Falkowska 2012);

Pomorze (Gdańsk i Szczecin)

- 1) naukowy i nienaukowy obraz morza (Maćkiewicz 1991),
- 2) świat barw w języku poezji Zbigniewa Herberta (Badyda 2008).

Rozprawy o zacięciu semantyczno-kognitywnym publikuje się przede wszystkim w dwóch czasopismach: *Etnolingwistyka* (w Lublinie) oraz *Język a Kultura* (we Wrocławiu, do 2013 roku była to nazwa serii). Ważne (i sztandarowe dla tej orientacji badawczej)

— szczególnie na tle innych) dzieło leksykograficzne to Słownik stereotypów i symboli ludowych pod red. J. Bartmińskiego (1996–2012), ale również (w jakiejś mierze) Słownik polszczyzny potocznej Janusza Anusiewicza i Jacka Skawińskiego (1996/2000). Jakkolwiek nie powstał w Polsce (jak dotąd!) podręcznik semantyki kognitywnej, podstawę dydaktyczną omawianego nurtu stanowi (przynajmniej w pewnym stopniu) książka R. Tokarskiego Światy za słowami. Wykłady z semantyki leksykalnej (2013) oraz pozycja J. Anusiewicza Lingwistyka kulturowa. Zarys problematyki (1994). Warto również wymienić w tym kontekście liczne (teoretyczne) prace zbiorowe, np. Językowy obraz świata (1990, 1999, 2004) pod red. J. Bartmińskiego oraz O definicjach i definiowaniu (1993), Profilowanie w języku i tekście (1998) pod red. J. Bartmińskiego i R. Tokarskiego, a ponadto tom Współczesny język polski (Bartmiński (red.) 1993), powstały w ramach Encyklopedii kultury polskiej XX wieku, a także zbiory prac z dziedziny semantyki, m.in. Pojęcie — słowo — tekst pod red. R. Grzegorzczkowej i Krystyny Waszakowej (2008) oraz Odkrywanie znaczeń w języku pod red. K. Waszakowej i Agnieszki Mikołajczuk (2012).

Swoistą kontynuację, ale również twórcze rozwinięcie idei kognitywnych w semantyce stanowią badania (np. nad standardami semantycznymi) prowadzone w nurcie tzw. gramatyk komunikacyjnych, głównie w ośrodku krakowskim pod kierownictwem Aleksego Awdiejewa i Grażyny Habrajskiej (2004, 2006), oraz realizowany przez Magdalenę Derwojedową, Jadwigę Linde-Usiekiewicz i Magdalenę Zawisławską projekt RAMKI, sprowadzający się do implementacji modelu semantyki leksykalnej ramowej na materiale polskich czasowników. Niepodobna również nie wspomnieć o przekładach prac J. Bartmińskiego na język angielski oraz o tłumaczeniach prac Ronalda Langackera na język polski. Obecnie zagadnienia semantyczno-kognitywne coraz częściej pojawiają się w pracach z zakresu semantyki dyskursu wpisującej się już w ramy pragmatyki oraz w rozprawach z zakresu psycholingwistyki (zob. Mikołajczak-Matyja 1998, 2008).

Na koniec należy przywołać dwie postaci, których dorobek z zakresu semantyki znacząco oddziałuje na badaczy wywodzących się nie tylko z kręgów kognitywnych. Mam na myśli Jadwigę Puzyninę oraz R. Grzegorzczkową, których dokonania sytuują się na obszarach kilku paradygmatów, zob. książki J. Puzyniny (1992, 2013) poświęcone semantyce aksjologicznej, a także ostatnią pracę R. Grzegorzczkowej (2012), silnie osadzoną w teoretycznych ramach leksykalnej semantyki prototypowej.

3. Badania semantyczne prowadzone poza granicami Polski

Nie sposób przecenić wkładu, jaki wniosła do badań semantycznych nad językiem polskim A. Wierzbicka. Jej prace (m.in. 1999, 2002, 2006), chociaż publikowane już poza granicami kraju, stale intensywnie oddziałują na rozwój semantyki w Polsce. Co ciekawe (i znamienne), wszelkie orientacje badawcze (a głównie strukturalizm, generatywizm, kognitywizm) próbują «dopatrzyć się» w narzędziach badawczych polskiej uczonej właściwych sobie (odpowiednio: strukturalnych, generatywnych, kognitywnych) akcentów. Z tego też m.in. powodu pozwalam sobie przywołać jej postać w zasadzie na końcu (niejako w punkcie finalnym). W tym kontekście musi również paść nazwisko Zuzanny Topolińskiej, polonistki

i slawistki, której publikacje (1999, 2008–2009, 2010) stanowią twórczą kontynuację koncepcji składni wyrażen predykatywnych (zob. poruszane w nich problemy predykcji i nominacji).

Zakończenie

Badania prowadzone nad znaczeniem wyrażen w językach naturalnych pozostają w ścisłym związku z najogólniejszą refleksją nad istotą języka (czy naturą językoznawstwa), z uwzględnieniem wszelkich jego aspektów i przejawów. W omawianym okresie (tj. od 1989 roku) opublikowano wiele teoretyczno-językowych rozpraw napisanych — co istotne — z różnych pozycji, w tym: strukturalnych, np. A. Bogusławski (1998, 2007, 2008ab, 2009, 2011) i M. Grochowski (1993), generatywnych, np. I. Bobrowski (1993, 1998), oraz kognitywnych, np. J. Bartmiński (1990, 2006/2007, 2007/2009) i Aleksander Kiklewicz (2004 (red.), 2006, 2007, 2012). Obfitość interesujących pod względem teoretyczno-językowym (metalingwistycznym, metodologicznym czy filozoficzno-językowym) propozycji można także odnaleźć w pracach innych autorów, np. Iwony Nowakowskiej-Kempnej (1992). Warto, na prawach wyjątku, wymienić również w tym miejscu dwa artykuły o charakterze meta-semantycznym: D. Szumskiej (1998) i J. Linde-Usiekniewicz (2008).

Historycy lingwistyki odnotowują szkoły badawcze, które semantykę deprecjonowały (np. ze względu na jej pozornie nieuchwytny przedmiot), ale również i takie nurty naukowe, które semantykę wynosiły do godności *linguistica perennis* (nawet jeśli traktowały ją zarazem jako *ancilla philosophiae*). Bez względu jednak na to, jaką przypisywano jej kiedyś pozycję, nauka o znaczeniu stanowi obecnie trwałe fundament twardej refleksji językoznawczej. Chciałbym zakończyć ten przegląd dorobku polskich badań w zakresie semantyki, przywołując słowa Jurija Apresjana: «Obecna epoka rozwoju językoznawstwa jest bezspornie epoką semantyki». O tym, czy słowa te odznaczają się nieprzemijającą aktualnością, zdecydować przyszłość...

Bibliografia

- Antas J. 1999: O kłamstwie i kłamaniu. Studium semantyczno-pragmatyczne, Universitas, Kraków.
- Anusiewicz J. 1994/1995: Lingwistyka kulturowa. Zarys problematyki, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Anusiewicz J., Skawiński J. 1996/2000: Słownik polszczyzny potocznej, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Apresjan J. 2000: Semantyka leksykalna. Synonimiczne środki języka, przeł. Z. Kozłowska, A. Markowski, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Awdiejew A., Habrajska G. 2004: Wprowadzenie do gramatyki komunikacyjnej, t. 1, Oficyna Wydawnicza Leksem, Łask.
- Awdiejew A., Habrajska G. 2006: Wprowadzenie do gramatyki komunikacyjnej, t. 2, Oficyna Wydawnicza Leksem, Łask.
- Badyda E. 2008: Świat barw — świat znaczeń w języku poezji Zbigniewa Herberta, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Bałabaniak D. 2013: Polskie intensyfikatory leksykalne na tle wyrażen gradacyjnych, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.

- Bartmiński J. 1990: Folklor — język — poetyka, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Bartmiński J. (red.) 1990/1999/2004: Językowy obraz świata, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Bartmiński J. (red.) 1993: Współczesny język polski, [w:] Encyklopedia kultury polskiej XX wieku, Wiedza o Kulturze, Wrocław.
- Bartmiński J. 1996–2012: Słownik stereotypów i symboli ludowych, t. 1, cz. 1–4, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Bartmiński J. 2006/2007: Językowe podstawy obrazu świata, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Bartmiński J. 2007/2009: Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Bartmiński J., Niebrzegowska-Bartmińska S. 2009: Tekstologia, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Bartmiński J., Tokarski R. (red.) 1993: O definicjach i definiowaniu, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Bartmiński J., Tokarski R. (red.) 1998: Profilowanie w języku i tekście, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Bednarek A. 1989: Wykładowi leksykalne ekwiwalencji. Analiza semantyczna wyrażen typu *czyli*, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń.
- Bednarek A. 1994: Leksykalne wykładowi parametryzacji świata. Studium semantyczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Bednarek A., Grochowski M. 1993/1997: Zadania z semantyki językoznawczej, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Bednarkowa W. 2003: Jak konceptualizują miłość siedemnastoletni uczniowie. Analiza wypowiedzi w świetle semantyki kognitywnej, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Częstochowa.
- Bielińska-Gardziel I. 2009: Stereotyp rodziny we współczesnej polszczyźnie, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.
- Bobrowski I. 1985: Cechy subkategoryzacyjne polskich czasowników przechodnich, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Bobrowski I. 1993: Językoznawstwo racjonalne. Z zagadnień teorii językoznawczej i metodologii opisów gramatycznych, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Bobrowski I. 1998: Zaproszenie do językoznawstwa, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Bogusławski A. 1966: Semantyczne pojęcie liczebnika i jego morfologia w języku rosyjskim, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Bogusławski A. 1977: Problems of the thematic-rhematic structure of sentences, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Bogusławski A. 1988: Język w słowniku, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Bogusławski A. 1994: Sprawy słowa — Word matters, Veda, Warszawa.
- Bogusławski A. 1998: Science as linguistic activity, linguistics as scientific activity, Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Bogusławski A. 2003/2004: Aspekt i negacja, Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego, Bel Studio, Warszawa.
- Bogusławski A. 2007: A study in the linguistics-philosophy interface, Bel Studio, Warszawa.
- Bogusławski A. 2008a: O konieczności istnienia, Bel Studio, Warszawa.
- Bogusławski A. 2008b: Semantyka, pragmatyka. Leksykografa głos demarkacyjny, Bel Studio, Warszawa.
- Bogusławski A. 2009: Myśli o gwiazdce i o regule, Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego, Bel Studio, Warszawa.
- Bogusławski A. 2011: Reflections on Wierzbicka's explications & related essays, Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego, Bel Studio, Warszawa.
- Bogusławski A., Danielewiczowa M. 2005: Verba polona abscondita. Sonda słownikowa III, Elma Books, Warszawa.

- Bogusławski A., Wawrzyńczyk J. 1993: *Polszczyzna, jaką znamy*. Nowa sonda słownikowa, Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Brzozowska M. 2009: *Etymologia a konotacja słowa*. Studia semantyczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Chojak J. 2006: *Semantyka i składnia czasowników oznaczających reakcje słowne*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Chojak J. 2009: *Zrozumieć jak*. Studium składniowo-semantyczne, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Danielewiczowa M. 1996: *O znaczeniu zdań pytajnych w języku polskim*. Charakterystyka struktury tematyczno-rematycznej wypowiedzi interrogatywnych, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Danielewiczowa M. 2002: *Wiedza i niewiedza*. Studium polskich czasowników epistemicznych, Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Danielewiczowa M. 2012: *W głąb specjalizacji znaczeń*. Przysłówkowe metapredykaty atestacyjne, Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Dobaczewski A. 1998: *Cechy składniowe i semantyczne polskich dopowiedzeń potwierdzających*, Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Dobaczewski A. 2002: *Zjawiska percepcji wzrokowej*. Studium semantyczne, Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Doboszyńska-Markiewicz K. 2013: *Operatory adnueratywne w języku polskim*. Dystrybucja i znaczenia, Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Drózdź-Łuszczak K. 2006: *Studium konstrukcji elektywnych we współczesnej polszczyźnie*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Drózdź-Łuszczak K. 2013: *Wobec bliźniego*. Pojęcia ‘postawa’, ‘tolerancja’, ‘obojętność’ w analizie semantycznej, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Bel Studio, Warszawa.
- Duraj-Nowosielska I. 2007: *Robić coś i coś powodować: opozycja agentywności i kauzatywności w języku polskim*, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Duraj-Nowosielska I. 2012: *Nie przypadkiem o niechcący*. Szkic semantyczny, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa.
- Dyszak A. 1992a: *Orzeczenia analityczne z wykładnikami predykatów przykrych doznań fizycznych we współczesnej polszczyźnie*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Bydgoszcz.
- Dyszak A. 1992b: *Orzeczenia syntetyczne wyrażające cierpienia fizyczne we współczesnym języku polskim*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Bydgoszcz.
- Dyszak A. 1999: *Językowe wyrażenia zjawisk emisji światła*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Bydgoszcz.
- Dyszak A. 2010: *Językowe wyrażenia zjawisk jasności i ciemności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.
- Falkowska M. 2012: *Semantyka winy we współczesnej polszczyźnie*, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Filar D. 2013: *Narracyjne aspekty językowego obrazu świata*. Interpretacja marzenia we współczesnej polszczyźnie, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Gajda S. 1976: *Rozwój polskiej terminologii górniczej*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Opole.
- Grochowski M. 1982: *Zarys leksykologii i leksykografii*. Zagadnienia synchroniczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Grochowski M. 1986: *Polskie partykuły*. Składnia, semantyka, leksykografia, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Grochowski M. 1993: *Konwencje semantyczne a definiowanie wyrazów językowych*, Zakład Semiotyki Logicznej Uniwersytetu Warszawskiego, Polskie Towarzystwo Semiotyczne, Warszawa.
- Grochowski M. 1995: *Słownik polskich przekleństw i wulgaryzmów*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Toruń.
- Grochowski M. (red.) 1995: *Wyrażenia funkcyjne w systemie i tekście*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.

- Grochowski M. 1997: Wyrażenia funkcyjne. Studium leksykograficzne, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Grochowski M. (red.) 2005: Przysłówki i przyimki. Studia ze składni i semantyki języka polskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Grochowski M., Kisiel M., Żabowska M. 2014: Słownik gniazdowy partykuł polskich, Polska Akademia Umiejętności, Kraków.
- Grzegorzczkova R. 1990/2011: Wprowadzenie do semantyki językoznawczej, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Grzegorzczkova R. 2012: Świat widziany poprzez słowa. Szkice z semantyki leksykalnej, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Grzegorzczkova R., Waszakowa K. (red.) 2000/2003: Studia z semantyki porównawczej, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Grzegorzczkova R., Waszakowa K. (red.) 2008: Pojęcie — słowo — tekst, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Grzegorzczkova R., Zaron Z. (red.) 1993: Studia semantyczne, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Grzegorzczkova R., Zaron Z. (red.) 1997: Semantyczna struktura słownictwa i wypowiedzi, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Grzesiak R. 1983: Semantyka i składnia czasowników percepcji zmysłowej, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Heliasz C. 2012: Przysłówkowe wykładniki ograniczania dostępu do wiedzy o działaniach, Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Jędrzejko E. 1987: Semantyka i składnia polskich czasowników deontycznych, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Jędrzejko E. 1993: Nominalizacje w systemie i w tekstach współczesnej polszczyzny, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Jędrzejko E. 2002: Problemy predykcji peryfrastycznej. Konstrukcje, znaki, pojęcia, Gnome, Katowice.
- Jędrzejko E., Loewe I., Żmigrodzki P. 1998: Słownik polskich zwrotów werbo-nominalnych. Zeszyt próbny, red. E. Jędrzejko, Energeia, Warszawa.
- Karolak S. 1972: Zagadnienia składni ogólnej, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Karolak S. 1984: Składnia wyrażen predykatywnych, [w:] Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia, red. Z. Topolińska, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Karolak S. 1990: Kwantyfikacja a determinacja w językach naturalnych, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Karolak S. 2001: Od semantyki do gramatyki, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.
- Karolak S. 2002: Podstawowe struktury składniowe języka polskiego, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.
- Karolak S. 2008: Semantyczna kategoria aspektu, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.
- Kępa-Figura D. 2007: Kategoryzacja w komunikacji językowej na przykładzie leksemu *ptak*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Kiklewicz A. (red.) 2004: Paradygmaty filozofii języka, literatury i teorii tekstu (pogranicza metodologiczne), Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej, Słupsk.
- Kiklewicz A. 2006: Język, komunikacja, wiedza, Prava i Ekanomika, Minsk.
- Kiklewicz A. 2007: Zrozumieć język. Szkice z filozofii języka, semantyki, lingwistyki komunikacyjnej, Oficyna Wydawnicza Leksem, Łask.
- Kiklewicz A. 2012: Znaczenie w języku — znaczenie w umyśle. Krytyczna analiza współczesnej teorii semantyki lingwistycznej, Centrum Badań Europy Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
- Kisiel A. 2012: Polskie partykuły wyróżniające, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.
- Kładoczny P. 2012: Semantyka nazw dźwięków w języku polskim, Oficyna Wydawnicza Leksem, Łask.

- Kominek A. 2003: Punkt zborny. Obraz Kościoła katolickiego w Polsce w tekstach publicznych z lat 1970–1989, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce.
- Kominek A. 2009: Metafory prawa moralnego w dyskursie religijno-etycznym. Studium lingwistyczno-kognitywne, Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego, Kielce.
- Kopka S. 2002: *Rzucac* — co, czym, kto, kogo? Studium znaczeniowe, Universitas, Kraków.
- Kozarzewska E. 1990: Czasowniki mówienia we współczesnym języku polskim. Studium semantyczno-składniowe, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Krzyszowski T. 1999: Aksjologiczne aspekty semantyki językowej, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Libura A. 2000: Wyobrażenia w języku. Leksykalne korelaty schematów wyobraźniowych CENTRUM-PERYFERIE i SIŁY, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Libura A. 2010: Teoria przestrzeni mentalnych i integracji pojęciowej. Struktura modelu i jego funkcjonalność, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Linde-Usiekniewicz J. 2000: Określenia wymiarów w języku polskim, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Linde-Usiekniewicz J. 2008: Semantyka strukturalna w XXI wieku?, [w:] Metodologie językoznawstwa. Współczesne tendencje i kontrowersje, red. P. Stelmaszczyk, Lexis, s. 158–173.
- Loewe I. 2000: Konstrukcje analityczne w poezji Młodej Polski, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Maćkiewicz J. 1991: Nienaukowy i naukowy obraz morza na przykładzie języka polskiego i angielskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Maryn-Stachurska D. 2009: Polskie przysłowki tempa. Studium semantyczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Mikołajczak-Matyja N. 1998: Definiowanie pojęć przez przeciętnych użytkowników języka i przez leksykografów, Sorus, Poznań.
- Mikołajczak-Matyja N. 2008: Hierarchiczna struktura leksykonu umysłowego. Relacje semantyczne w leksykonie widzących i niewidomych użytkowników języka, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
- Mikołajczuk A. 2009: Obraz radości we współczesnej polszczyźnie, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa.
- Miodunka W. 1980: Teoria pól językowych — społeczne i indywidualne ich uwarunkowania, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Miodunka W. 1989: Podstawy leksykologii i leksykografii, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Młynarczyk E. 2013: *Nie święci garnki lepią*. Obraz rzemiosła utrwalony w polskiej frazeologii, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków.
- Niesporek-Szamburska B. 2004: Językowy obraz pór roku i tradycji kulturowych w twórczości dzieci, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Niewiara A. 2000: Wyobrażenia o narodach w pamiętnikach i dziennikach z XVI–XIX wieku, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Niewiara A. 2006: Moskwin — Moskal — Rosjanin w dokumentach prywatnych. Portret, Ibidem, Łódź.
- Niewiara A. 2009/2010: Kształty polskiej tożsamości. Potoczny dyskurs narodowy w perspektywie etnolingwistycznej (XVI–XX w.), Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Nowak P. 2002: Swoi i obcy w językowym obrazie świata. Język publicystyki polskiej z pierwszej połowy lat pięćdziesiątych, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Nowak T. 2008: Przyimki lokatywno-inkluzyjne we współczesnym języku polskim: *w głębi, w obrębie, w środku, we wnętrzu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Nowak T. 2013: Od przesłanki do konkluzji. Polskie czasowniki wnioskowania, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.

- Nowakowska-Kempna I. 1986: Konstrukcje zdaniowe z leksykalnymi wykładnikami predykatów uczuć, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Nowakowska-Kempna I. 1992: Podstawy metodologiczne semantyki współczesnej, Wiedza o Kulturze, Wrocław.
- Nowakowska-Kempna I. 1995: Konceptualizacja uczuć w języku polskim. Prologomena, Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie, Warszawa.
- Nowakowska-Kempna I. 2000: Konceptualizacja uczuć w języku polskim, Sorus, Warszawa.
- Nowosad-Bakalarczyk M. 2009: Pleć a rodzaj gramatyczny we współczesnej polszczyźnie, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Otfinowski A. 1976: Konstrukcje orzeczeniowe z transformą gerundialną bez przyimka i z przyimkami: *dla, do*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Bydgoszcz.
- Otfinowski A. 1982: Z zagadnień transformacyjnego opisu elementarnych struktur zdaniowych, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Bydgoszcz.
- Otfinowski A. 1986: Z zagadnień transformacyjnego opisu złożonych struktur zdaniowych: elementarne struktury zdaniowe prymarnie matrycowe, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Bydgoszcz.
- Pajdzińska A. 1993: Frazeologizmy jako tworzywo współczesnej poezji, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Pawelec R. 2013: Ciemne zwierciadło. Semantyka antywartości, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Piekarczyk D. 2004: Kwiaty w współczesnym językowym obrazie świata, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Piekarczyk D. 2013: Metafory metatekstowe, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Pigoniowa M. 2002: Obraz kobiety w *Meghaducie* Kalidasy. Analiza semantyczna, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Pisarkowa K. 1994: Z pragmatycznej stylistyki, semantyki i historii języka, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Pisarkowa K. (red.) 2001: Językoznawstwo Bronisława Malinowskiego, t. 1–2, Universitas, Kraków.
- Pogonowski J. 1991a: Hierarchiczne analizy języka, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
- Pogonowski J. 1991b: Hiponimia, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
- Pogonowski J. 1993: Combinatory semantics, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
- Polański K. (red.) 1980–1992: Słownik syntaktyczno-generatywny czasowników polskich, t. 1–5, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
- Połowniak-Wawrzonek D. 2008: Związki frazeologiczne współczesnego języka polskiego motywowane sytuacją walki (zbrojnej), Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce.
- Przybylska R. 2002: Polisemia przyimków polskich w świetle semantyki kognitywnej, Universitas, Kraków.
- Przybylska R. 2006: Schematy wyobrażeniowe a semantyka polskich prefiksów czasownikowych *do-, od-, prze-, roz-, u-*, Universitas, Kraków.
- Puzynina J. 1992: Język wartości, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Puzynina J. 2013: Wartości i wartościowanie w perspektywie językoznawstwa, Polska Akademia Umiejętności, Kraków.
- Reszka J. 2001: Predykaty mówienia implikujące pojęcie zła w języku polskim, Wydawnictwo Naukowe DWN, Kraków.
- Rodak R. 2007: Różne wcielenia negacji. O typach znaczeń negatywnych w procesie interpretacji wypowiedzi przedstawiających, Oficyna Wydawnicza Leksem, Łask.

- Sadowska-Dobrowolska K. 2013: Wacław Mrozowski. Językowe studium choroby i śmierci, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Stanosz B. 1999: Logika języka naturalnego, Polskie Towarzystwo Semiotyczne, Warszawa.
- Stępień M. 2010: Mówienie i prawda. O czasownikowych wykładnikach wiedzy niezwyfikowanej przez mówiącego, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Bel Studio, Warszawa.
- Stępień M. 2014: Wyrażenia parenetyczne w strukturze wypowiedzi, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Bel Studio, Warszawa.
- Sulich A. 1998: Tematyzatory polskie. Jednostki leksykalne wyznaczające strukturę tematyczną wypowiedzi, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa.
- Szumaska D. 1996: Bez rematu. Metodologia opisu organizacji tematycznej tekstu w ujęciu konfrontatywnym, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Szumaska D. 1998: Znaczenie: enfant terrible semantyki i leksykografii, Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego LIV, s. 45–63.
- Szumaska D. 2006: Przymiotnik jako przyłączone wyrażenie predykatywne. Analiza formalizacji struktur propozycyjalnych w warunkach predykcji niezdanotwórczej, Universitas, Kraków.
- Termińska K. 1983: Składnia czasowników kauzatywnych we współczesnym języku polskim, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Tokarski R. 1984: Struktura pola znaczeniowego (studium językoznawcze), Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Tokarski R. 1987: Znaczenie słowa i jego modyfikacje w tekście, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Tokarski R. 1995/2004: Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Tokarski R. 2013: Światy za słowami. Wykłady z semantyki leksykalnej, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Topolińska Z. 1999: Język, człowiek, przestrzeń, Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Warszawa.
- Topolińska Z. 2008–2009: Z Polski do Macedonii. Studia językoznawcze, t. 1: Problemy predykcji, t. 2: Problemy nominacji, Lexis, Kraków.
- Topolińska Z. 2010: W sprawie przypadku. Gawęda językoznawcza, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
- Wajszczuk J. 1997: System znaczeń w obszarze spójników polskich. Wprowadzenie do opisu, Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Wajszczuk J. 2005: O metatekście, Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Walusiak E. 1999: Hierarchizacja treści i nawiązania wewnątrztekstowe. Wykładowi leksykalne, Energeia, Warszawa.
- Waszakowa K., Mikołajczuk A. (red.) 2012: Odkrywanie znaczeń w języku, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Wierzbicka A. 1969: Dociekania semantyczne, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Wierzbicka A. 1971: Kocha, lubi, szanuje. Medytacje semantyczne, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Wierzbicka A. 1972: Semantic Primitives, Athenäum, Frankfurt.
- Wierzbicka A. 1999: Język — umysł — kultura, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Wierzbicka A. 2002: Co mówi Jezus? Objawianie przypowieści ewangelicznych w słowach prostych i uniwersalnych, przeł. I. Duraj-Nowosielska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Wierzbicka A. 2006: Semantyka. Jednostki elementarne i uniwersalne, przeł. A. Gład, K. Korzyk, R. Tokarski, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Wołk M. 2007: Ogłoszenie jako akt mowy i gatunek tekstu. Studium z semantyki i składni, Wydawnictwo Naukowe Grado, Toruń.
- Wołk M. 2014: Nonsens i zjawiska pokrewne. Studium semantyczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.

- Wysocka A. 2009: O miłości uskładanej ze słów, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Zaron Z. 2009: Problemy składni funkcjonalnej, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Bel Studio, Warszawa.
- Zawisławska M. 2004: Czasowniki oznaczające percepcję wzrokową we współczesnej polszczyźnie. Ujęcie kognitywne, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Zawisławska M. 2011: Metafora w języku nauki: na przykładzie nauk przyrodniczych, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Żmigrodzki P. 1995: Zdania metaforyczne w języku polskim. Opis semantyczno-składniowy, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Żurowski S. 2012: Wyrażenia percepcji słuchowej w języku polskim. Analiza semantyczna, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Żywicka B. 2007: Miejsca i wartości. Zmiany w językowym obrazie przestrzeni we współczesnej polszczyźnie, Polihymnia, Lublin.

Summary

Review of research in the field of linguistic semantics conducted in Poland after 1989

Keywords: linguistics, semantics, Poland, 1989.

This paper aims to introduce the development of semantic research which has been carried out in Polish linguistics (using the material of the modern and general Polish language) since 1989. This article is both a review and summary. The paper contains three parts: two general and a specific one. In the first part there are semantic investigations in six linguistic programmes. In the second part the author indicates the place semantics occupies in the classification of linguistic disciplines. In the third part (the most important one) an outline of semantic research is presented which has been conducted after 1989 in Poland. At the end an extensive bibliography containing Polish publications in the field of semantics and language theory has been included.
